

کتاب جهان نما: تاریخ نشری

○ محسن جعفری مذهب

○ پژوهشی در تشکیلات اسلامی^{۱۴}

○ حکومت ترکمانان قراقویونلو و آق قویونلو در ایران^{۱۵}
اما تاریخ جهان نما یا تاریخ نشری در سال ۸۹۸ هـ / ۱۴۹۳ م. در زمان و به دستور سلطان بایزید دوم نوشته شده و تاریخ عثمانیان تا سال ۸۸۶ هـ / ۱۴۸۱ م. و مرگ سلطان محمد فاتح را بازگو می‌کند.

نخستین پژوهش مهم درباره تاریخ نشری را، فخریه اریق با عنوان زندگانی و آثار نشری منتشر کرد.^{۱۶} سپس فایق رشید اونات ابتدا به صورت کنفرانس و سپس در مقاله‌ای با عنوان «نگاهی کلی به کارهای انجام شده درباره تاریخ نشری» به این اثر پرداخت.^{۱۷} همو به همراهی دکتر محمد کویمن در سال ۱۹۴۹ م. جلد یکم و در سال ۱۹۵۷ م. جلد دوم را در آنکارا منتشر کرد و وعده کرد که در جلد سوم به زندگی و آثار و نسخه‌های موجود اثر بپردازد که هرگز منتشر نشد.^{۱۸} اما در خلال چاپ دو جلد تاریخ نشری در ترکیه، در سال ۱۹۵۱ م. تئودور منزل و فرانس تشرن، جلد اول کتاب را بر اساس نسخه وین (۹۶۶ هـ) و در سال ۱۹۵۵ م. جلد دوم را بر اساس نسخه مغنیسا (قرن دهم) در لایپزیک و به طور عکسی چاپ کردند.

محمد نشری از دانشمندان و مورخان و مدرسان عصر سلطان بایزید دوم بود. در محل تولد او اختلاف است. عاشق چلبی زاده، او را اهل بورسا، ریاضی اهل قرامان و دیگر مؤلفان عثمانی او را زاده گرمیان می‌دانند. در دوره سلطان سلیم یکم (حک ۹۱۸-۹۲۶ هـ. ۱۵۱۲-۱۵۲۰ م.) مدرس مدرسه سلطانیه بورسا بود و کتبه‌الاکبار را نوشت که تاریخ عمومی جهان بود و به سال ۸۹۰ هـ / ۱۴۸۵ م. و در عصر سلطان بایزید دوم خاتمه می‌یافت. اشعاری نیز از او در دست است.^{۱۹}

اما تاریخ جهان نما که به تاریخ نشری شهرت یافته است، داستان سلاطین عثمانی است، و با عنوان «هذا کتاب

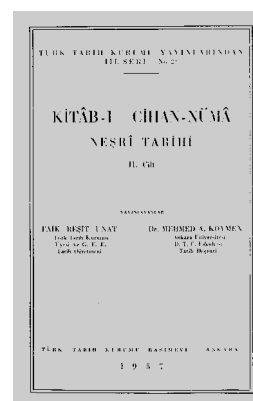
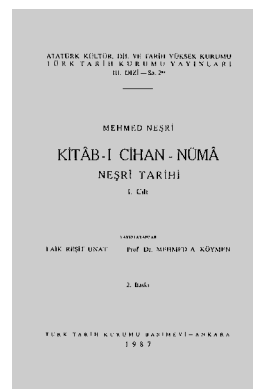
ربع پایانی سده نهم هجری، برهه‌ای حساس از حیات اجتماعی و سیاسی ایران، و به ویژه بخش شمال غربی ایران است. از سویی دودمان‌های قراقویونلو و آق قویونلو در ستیز با یکدیگر بودند و از سویی تیموریان و عثمانیان با هر دو. مملوکان مصری و شروانشاهان منتظر فرصت تا با طرف پیروز همراه شوند. نمایندگان دولت «ونیز» مشغول تدارک ایرانیان برای رودرویی با عثمانیان و از سویی کردان بین این و آن قرار داشتند. اما در پس آتش این نزاع‌ها، صفویان تدارک حکومتی را می‌دیدند که برپایه اقوام قزلباش ساکن همین مناطق بود.

درباره دودمان ترکمان آق قویونلو و قراقویونلو چندان منبع تاریخی و پژوهش نداریم و تاریخ سیاسی و اجتماعی آنان در میان تواریخ تیموری، صفوی، مملوکی و عثمانی محو شده و تحلیل رفته است. مورخین ما نیز این دودمان‌ها را چندان جدی نپنداشته و آنان را ادامه‌دهندگان نظام اداری و سیاسی تیموریان برشمردند.

مهمترین منابع تاریخی این دوره عبارتند از:
○ منابع خراسانی: مطلع السعدین،^۱ روضة الصفا،^۲ حبیب السیر.^۳

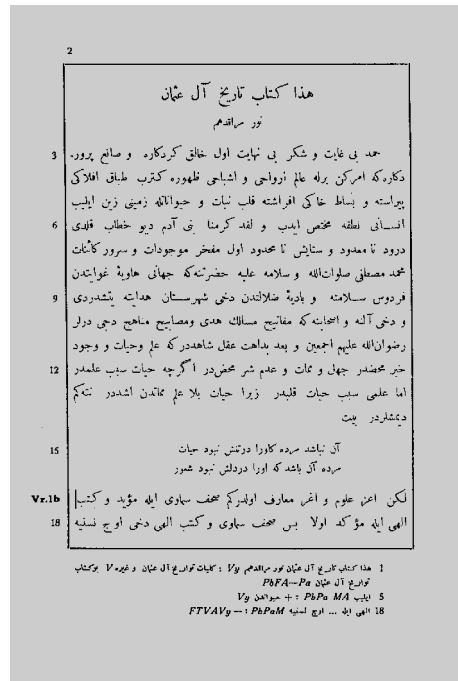
○ منابع عراقی: تاریخ دیار بکریه،^۴ عالم‌آرای امینی.^۵
○ منابع اروپایی: سفرنامه‌های ونیزیان در ایران.^۶
○ منابع مصری: العراق بین الممالیک و العثمانيين الاتراک.^۷
○ منابع عثمانی: تاریخ اروج بیک،^۸ هشت بهشت.^۹

از مهم‌ترین تحقیقات تاریخی درباره آنان می‌توان از آثار زیر نام برد:
○ قراقویونلوها^{۱۰}
○ نقش ترکان آناتولی در تشکیل و توسعه دولت صفوی^{۱۱}
○ تشکیل دولت ملی در ایران^{۱۲}
○ تاریخ تیموریان و ترکمانان^{۱۳}

KiTab-I Cihan-n Uma
Nesri Tarihi, Faik Resit
unat, Dr. Mehmed A.
Koyunen, Turk Tarih
Kurumu Basimeri,
Ankara,
1957. Vol 1: 1987, Vol2:

«تاریخ جهان نما»
یا «تاریخ نشری»
در سال
۸۹۸ هـ / ۱۴۹۳ م.
در زمان و به دستور
سلطان بایزید دوم
نوشته شده و
تاریخ عثمانیان
تا سال
۸۸۶ هـ / ۱۴۸۱ م.
و مرگ
سلطان محمدفاتح را
بازگو می کند

محمد نشری
از دانشمندان و مورخان و مدرسان
عصر سلطان بایزید دوم بود

- تاریخ آل عثمان» آغاز می گردد:
- آغاز: حمد بی غایت و شکر بی نهایت اول خالق کردگاره و صانع پروردکاره که امر کن برله عالم ارواحی و اشباحی ظهوره کترب طباق افلاکی پیراسته و بساط خاک افراشته قاب نبات و حیواناته زمینی زین ایلیم انسانی نطقه محض ایدب و لغد کرمتنا بی آدم دیو خطاب قلدی درود تا ممدود و ستایش تا ممدود اول مفضل موجودات و سرور کائنات محمد مصطفی صلواتالله و سلامه علیه حضرتنه که جهانی هاویه غواپندن فردوس سلامت و باریه شادان دن شهرستان هدایت پشدردی و دخی آله و اهلبانه که مغانج مسالک هدی و مصابیح مناہج دخی درل رضوانالله علیهم اجمعین و بعد بدهات عقل شاهددر که علم و حیات و وجود خیر محضدر جهن و مات و عدم شر محضدر اگرچه حیات سبب علمدر اما علمی سبب حیات قلددر زیرا حیات بلا علم مانند اشدر ننگ دیشدر پت
- آن باشد سرده کاروا درتنش نبود حیات سرده آن باشد که او را دردنش نبود حضور
- لکن اعز علوم و اغر معارف اولدرکم نصف سبوی ایله مؤید و کتبیا ایله ایله مؤید که اولوا بس نصف سبوی و کتب ایله دخی اوج نسنیه
- 1 هذا کتاب تاریخ آل عثمان نور محمد نام 17 : کتابت تاریخ آل عثمان در تیرماه ۷۰ بمکتب تاریخ آل عثمان - PAPA-Pe
5 باب PAPA MA : + سردها و
18 ایله ایله ... اوج نسنیه PAPA MA - 1 و FTAVV
- ۲ - میرخواند، به کوشش جمشید کیانفر، تهران: اساطیر، ۱۳۸۱.
- ۳ - خواندمیر، به کوشش محمد دبیر سیاقی تهران: خیام ۱۳۳۷
- ۴ - ابوبکر طهرانی، به کوشش نجاتی لوغال - فاروق سومر، آنکارا، ۱۹۶۲.
- ۵ - فضل‌الله‌ابن روزبهان خنجی، به کوشش جان وودز، لندن، ۱۹۹۲.
- ۶ - ترجمه منوچهر امیری، تهران: خوارزمی، ۱۳۴۹.
- ۷ - محمدبن محمود حلبی، به کوشش محمد احمد دهمان، دمشق، ۱۹۸۶.
- ۸ - تصحیح بایینگر، برلین، ۱۹۲۵.
- ۹ - ادریس بدلیسی.
- ۱۰ - فاروق سومر، ترجمه وهاب ولی، تهران، ۱۳۶۹.
- ۱۱ - فاروق سومر، ترجمه احسان اشراقی و محمدتقی امامی، تهران، ۱۳۷۱.
- ۱۲ - والتر هینتس، ترجمه کیکاووس جهانداری، تهران، ۱۳۶۴.
- ۱۳ - حسین میرجعفری، اصفهان، ۱۳۷۵.
- ۱۴ - هریریت بوسه، ترجمه غلامرضا ورهرام، تهران، ۱۳۷۶.
- ۱۵ - اسماعیل حسن‌زاده، تهران، ۱۳۷۹.
- 16- Fahriye Arik, Nesri'nin Hayati ve Eserleri Istanbul 1936
- 17- Falk Resit Unat, "Nesri Tarihi Uzerinde Yapilan Calismalara Toplu bir Bakis", Belleten: NO 25 Ankara 1943.
- 18- Kitab-i Cihan-Numa: Nesri Tarihi, Faik Resit Unat & Mehmed A. Koymen I. Cilt Ankara 1949, II Cilt Ankara 1957
- 19- Istanbul Kutubhaneleri Tarih-Cografya YazmalarıKataloglari Istanbul 1943, S. 208-210.
- ۱ - عبدالرزاق سمرقندی، به کوشش محمدشفیع، لاهور، ۱۹۴۶.
- انجام کتاب: تاریخ وفات او
المدی شه محمد ابن مراد
بلکه باغ جنانه ایلدی سیر
ایشی خیر اولدغیچون خلقه
اولدی تاریخ انا دعاء خیر
ترجمه و نشر تاریخ نشری بلندهمتی می طلبد تا بخشی
تاریک از تاریخ کشورمان را روشن تر سازد.
- پی نوشت‌ها:
۱ - عبدالرزاق سمرقندی، به کوشش محمدشفیع، لاهور، ۱۹۴۶.